

Kindlustusühistud – meie ühine võimalus

30. november 2012

Olavi-Jüri Luik
Vandeadvokaat
Advokaadibüroo LEXTAL

Mis on kindlustusühistu?

- Kindlustusühistu ehk **vastastikune kindlustusselts** (ing.k. *mutual insurance*, sks.k. *gegenseitige versicherung*, sm.k. *keskinäinen vakuutusyhtiö* või *vakuutusyhdistys*), asutatakse tulundusühistu ärivormis ning tegutseb *non-profit* põhimõttel ehk kasumita.
- Eesmärgiks pakkuda õiglase hinnaga vajalikku teenust oma liikmetele, kes on samaaegselt kindlustusvõtjad.

EL-i riikides eksisteerib vastastikune kindlustustegevus peamiselt nelja erineva liigina:

- 1) üleriigiline vastastikune kindlustusselts, mis peab täitma kindlustusaktsiaseltsiga analoogseid nõudeid;
- 2) kohalik vastastikune kindlustusselts, mille kapitalinõuded ja tegevuspiirkond on piiratud;
- 3) vastastikune tervisekindlustusselts, mille puhul on tegemist ühele kindlustustegevuse põhiliigile suunatud teenuseid pakkuva kindlustusandjaga;
- 4) P&I klubi - tegevus on suunatud merendusele. 90% maailma kaubalaevastikust on seotud vastastikuse mittekasumiteenimisele suunatud süsteemiga - P&I (*Protection and indemnity insurance*) klubid

Kui levinud on vastastikused kindlustusseltsid?

- Aastal 2004 tegutses Euroopa Liidus 7180 litsentseeritud kindlustusseltsi, millest **70%** tegutses vastastikuse kindlustusseltsi vormis.
- Kui vastastikused tervisekindlustusseltsid välja arvata, koguvad vastastikused kindlustusseltsid Euroopa Liidus aastas kindlustusmaksleid summas ca 300 miljardit EUR.
- Aastal 2008 kogutud andmete põhjal selgub, et suurim vastastikuste kindlustusseltside turuosa on Soomes, kus vastastikuste elukindlustusseltside turuosa hõlmab 80% turust ning varakindlustus ligi 50% turust.
- Vastastikused kindlustusseltsid on Eesti naabermaadest näiteks: Soomes - *Tapiola* ja *Fennia*, Norras - *Gjensidige*, Rootsis - *Lämförsäkringar* (rootsi k. läänikindlustus), **Swedbanki suurim omanik 9,45%-ga aktsiatest on Rootsis vastastikune kindlustusselts *Folksam***

- 1940 natsionaliseeriti Eestis 12 vastastikust kindlustusseltsi ja 7 kindlustuse aktsiaseltsi ning 326 valdade ühistegelikku kindlustuskassat. Seega oli ühistuline kindlustustegevus enne nõukogude okupatsiooni Eestis väga levinud.
- Eestis käesoleval ajal kehtiv õiguskord lubab kindlustusandja asutada ainult aktsiaseltsina või Euroopa äriühinguna. **Teised ärivormid ei ole lubatud.**
- Euroopa Komisjoni andmetel ei eksisteeri omamaiseid vastastikuseid kindlustusseltse EL-i 27-st liikmesriigist vaid Küprosel, Tsehhis, Eestis, Leedus ja Slovakkias.
- Nimetatust saab esitada küsimuse, **miks kaasaegne Eesti õigus- ja majanduspoliitika eitab omamaist vastastikust kindlustustegevust?**

- Arvestades kindlustuse olulist rolli majanduses ja teatud kindlustusliikide kohustuslikkust, saab esitada küsimuse, **kas on õigustatud olukord, kus Eesti tarbijale on kättesaadav ainult kasumile suunatud kindlustustegevus?**
- Samal ajal saavad valdavas enamuses muudes EL-i riikides potentsiaalsed kindlustusvõtjad valida ka kasumile mitteorienteeritud kindlustusandja teenuseid. **Aga miks siis nii?**
- **Kuhu jäävad poliitikute lubadused „Kodukulud alla“ jne?**

Miks eelistada vastastikust kindlustusseltsi?

- Reitinguagentuur *Moody's* kinnitab, et näiteks elukindlustuses on äsjase kriisi taustal vastastikused kindlustusseltsid olnud võrreldes kindlustusaktsiaseltsidega oluliselt krediidivõimelisemad, paremini kapitaliseeritud, nende äri on fokuseeritud, vähemriskantne jne.
- Vastastikused kindlustusseltsid on stabiilsemad ja jätkusuutlikumad võrreldes aktsiaseltsidega.
- Uuringud kinnitavad, et kuna vastastikused kindlustusseltsid hangivad kapitali omanike abil, mitte kapitaliturgude kaudu, siis on nad vastupidavamad finants- ja krediidikriisidele ja seega ka jätkusuutlikumad.
- Samuti on üldiselt väiksemad kindlustusandjad (sõltumata ärivormist) rohkem kliendisõbralikud ja demokraatlikumad. Asjaolu, et vastastikused kindlustusseltsid on reeglina väiksemad ühingud, tähendab, et nad tegutsevad kindlustusvõtjatele „lähemal“. Uuringud kinnitavad, et vastastikused kindlustusseltsid on oma klientide/liikmetega paremini seotud kui kindlustusaktsiaseltsid.

Miks eelistada vastastikust kindlustusseltsi?

- Kuigi majandusteooria kohaselt peaks vastastikustel kindlustusseltsidel olema kahjusuhe kõrgem, ei ole see Soomes nii – võrreldes aktsiaseltsidega on vahe on ca 15% vastastikuste kindlustusseltside kasuks.
- Tampere Ülikooli kindlustusteaduse professor Olli-Pekka Ruuskanen leiab, et kuna aktsiaseltsidele avatud kapitaliturg on vastastikustele kindlustusseltsidele suletud, siis kasvu peab osaliselt rahastama kahjusuhte madalal hoidmise abil.
- Samuti on vastastikuste kindlustusseltside investeerimispoliitika Soomes oluliselt stabiilsem kui aktsiaseltsidel. Olli-Pekka Ruuskanen toob välja, et rahvusvahelised empiirilised uuringud ei toeta väidet, et vastastikustel kindlustusseltsidel on kõrgem kulusuhe kui aktsiaseltsidel (antud väide tuleneb sellest, et eeldatakse, et aktsiaseltsid on kuluefektiivsemad).

Miks eelistada vastastikust kindlustusseltsi?

- Vara- ja vastutuskindlustuse valdkonnas tegutsevad vastastikused kindlustusseltsid pakuvad eelkõige meedet tagamaks **hinnakonkurentsi** kindlustusteenuste turul.
- Teisest küljest kaitsevad elukindlustuse valdkonnas tegutsevad vastastikused kindlustusseltsid kindlustusvõtjaid mitte üksnes hinnatõusude eest, vaid aitavad vältida potentsiaalsete kindlustusvõtjate võimalikku ärakasutamist teenusepakujate poolt olukorras, kus elukindlustuslepingu sõlmimisel ei suudeta mõlemaid pooli võrdselt arvestavates tingimustes kokkuleppele jõuda.
- Eelnevale tuginedes võib järeldada, et mõlema ärivormiga kindlustusseltside samaaegne eksisteerimine kindlustusturul võimaldaks arvestatavat hinnakonkurentsi, kindlustusvõtjatele laiemat teenuste valikut ning mitte vähem olulisena mõlema poole huve võrdselt arvestavaid kindlustustingimusi.

Vastastikuse kindlustustegevuse mittelubamine on Põhiseaduse vastane

- Inimestel on õigus nõuda riigilt võrdsete võimaluste tagamist. Suuremas osas Euroopa õigusruumist on ühistuline kindlustustegevus valdavas enamuses (ühingute suhtarvu ja osades riikides ka turuosa osas), samas kui Eestis kindlustustegevuse seadus vastavat võimalust ei anna.
- Kuna ettevõtlusvabadus on üks olulisemaid vabadusõigusi, siis peaks seadusandja põhistama miks eestlased ei tohi tegeleda ühistulise kindlustustegevusega olukorras, kus muus Euroopas on see valdav (mh oli see valdav Eestis ka enne nõukogude okupatsiooni).

Vastastikuse kindlustustegevuse mittelubamine on Põhiseaduse vastane

- Ettevõtlusvabaduse piiramise põhjus peab tulenema avalikust huvist või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse vajadusest, olema kaalukas ja enesestmõistetavalt õiguspärane. Ettevõtlusvabadusse sekkumine on materiaalselt õiguspärane siis, kui see on kooskõlas põhiseaduse §-s 11 sätestatud nõuetega ja proportsionaalne ka kitsamas tähenduses.
- **Kas keegi oskab öelda kasvõi ÜHE aruka põhjuse miks Eestis ei tohi vastastikust kindlustustegevust lubada?**

Ka Euroopa esitab küsimuse, miks on nii?

- Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee (EESC) pöörab tähelepanu asjaolule, et mõnedes liikmesriikides on teatud sektorites ühistute asutamine ebaseaduslik.
- EESC rõhutab, et sellisel juhul on tegemist selge asutamisevabaduse takistamisega.
- EESC viitab, et mõnedes uutes EL liikmesriikides ja kandidaatriikides on endised režiimid tekitanud inimestes tunde, et ühistud olid nende varasemate ebademokraatlike režiimide osa. Seetõttu soovib EESC teha eelkõige selgitustööd nende riikide ettevõtjate seas teadvustamiseks suuri võimalusi, mida ühistud pakuvad ressursside jagamise, vastutuse ning suuremate ja elujõulisemate projektide kaudu.
- **Aga Eesti poliitikud???**

Kus võiks Eestis vastastikusest kindlustustegevusest olla abi?

- Üheks alternatiiviks, millega lahendada vastasseis ja probleemid, mis eksisteerivad seoses teatud erinevate kindlustusliikidega.
- Näiteks:
 - 1) tööõnnetus- ja kutsehaiguskindlustuse (TÕKS) süsteemi loomine;
 - 2) ravikindlustuse süsteemi reformimine (vabatahtlik osa);
 - 3) Töötukindlustussüsteemi muutmine.

Kus võiks Eestis vastastikusest kindlustustegevusest olla abi?

TÕKS:

- 1912-1940 (s.o. tsaari ajast iseseisvuseni ja edasi okupatsioonini 1940 kehtis sama seadus mõne üksiku muudatusega) kehtis **ainult** tööandjatele kuuluva vastastikuste kindlustusseltside poolt pakutav tööõnnetuste vastu kindlustamise seadus (analoogne sellega, mida soovitakse TÕKS-iga kehtestada).
- Viimased 13 aastat TÕKS-i loomist analüüsitud, ei ole isegi analüüsitud/kaalutud võimalust, et kehtestada vastav süsteem läbi *non-profit* vastastikuse kindlustusseltsi.

Kus võiks Eestis vastastikusest kindlustustegevusest olla abi?

Töötuskindlustus:

- Samuti võiksid töötuskindlustuse süsteemi juhtimise vastasseisu üheks lahendiks olla vastastikused kindlustusseltsid, mis arvestavad erinevaid huve paremini ja edendavad sotsiaalset sidusust ning tugevdavad kodanikuühiskonda.
- Ühtlasi võimaldaks see viia ka vastavate rahaliste ressursside haldamise poliitikute käest erakätesse, mis ei ole kasumisaamisele orienteeritud.

Kuidas olukorda muuta?

- Esmalt on vaja vastavat õigusmuudatust: kas uut vastastikust kindlustustegevust reguleerivat seadust või siis kindlustustegevuse seaduse täiendamist.
- Selle koordineeriv roll võiks olla Justiitsministeeriumil.

Kuidas saavutada vajalik omakapital?

- Üleriigilise vastastikuse kindlustusseltsi loomisel on keskseks probleemiks suur omakapitalinõue ja ka muu esialgne kapitalivajadus.
- Üks lahendusi sellele probleemile oleks näiteks *Kredex Krediidikindlustuse AS*-i reorganiseerimine vastastikuseks kindlustusseltsiks.
- Ajaloost on võimalik ka leida näide, kus riik panustas Teenindusmaja kaudu tänaseks päevaks eraõiguslikku Eesti Liikluskindlustuse Fondi.
- Alternatiivina võiks kaaluda *Kredex*’i tagatise abil omakapitali nõuete täitmiseks vastastikuse kindlustusseltsi käivitamiseks pikaaegset odavat laenu.

Aga kiiremaid ideid kui seadusemuudatus?

- Saksamaa suur põllumeestele suunatud kindlustusandja *Vereinigte Hagelversicherung VVaG*, mis kindlustab põlde Saksamaal 43.000 ruutkilomeetri ja Euroopas 65.000 ruutkilomeetri ulatuses, koondades ca 100.000 liiget Luxembourgis, Poolas, Itaalias, Hollandis, Leedus ja Taanis.
- Seega on suur Saksamaa kindlustusühistu loonud ühistulisel alusel tegutseva kindlustusseltsi filiaali ka Leedus.
- Leedu liikmete esindajad osalevad aktiivselt ka ühingu koosolekutel Saksamaal.
- Kas ka Eesti põllumeestel ei tasuks seda sama võimalust uurida?

Olavi-Jüri Luik
vandeadvokaat
olavi@lextal.ee
Tel 50 97 543

LEX TAL Tallinn

Rävala pst 4
EE-10143 Tallinn, Estonia
t +372 6400 250
f +372 6400 260
info@lextal.ee

LEX TAL Riga

Grēcinieku str 8
LV-1050 Riga, Latvia
t +371 672 833 91
f +371 672 406 97
info@lextal.lv

LEX TAL Vilnius

Olimpiečių g. 1–2
Entrance 1, Floor 2
LT-09200 Vilnius, Lithuania
t +370 5 210 27 33
f +370 5 210 27 32
info@lextal.lt